

מילא דאבזא

בנינים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע על פרקי אבות פרק רביעי

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 | טל' מערכת: 03-3745979 | orhachasidutil@gmail.com

י.ט. שמואל הקטן אומר: בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו.

עיונים וציאורים

מותר לשמוח על נצחון בויכוח הלכתי?

הקשו במפרשי המשנה שהלא דברי שמואל הקטן הם פסוקים במשלי (כד, יז-יח), ומה חידש בזה שמואל הקטן?

ובמחזור ויטרי ביאר (הובא גם במד"ש כאן) שהפסוק מדבר על מלחמה "בעסק העולם", ואילו שמואל הקטן מחדש שגם במלחמתה של תורה, כאשר שני תלמידי חכמים "נתרוצצו זה עם זה בדברי הלכה", ואחד מהם ניצח, הנה עליו לדעת ש"בנפול אויבך אל תשמח".

ובדוגמת מה שתיקן ר' נחוניא בן הקנה בתפילתו (ברכות כח, ב) "ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

אמנם עדיין צריך להבין, מהי הסברא שיהי' מותר לשמוח בנצחוננו על חברו בדברי הלכה, ומדוע בכל זאת אוסר שמואל הקטן את הדבר.

ויש לבאר:

לכאורה ניתן הי' לומר, שכאשר יש ויכוח בדברי תורה והלכה, ומנסים לברר את אמיתתה של תורה, מותר לאותו המנצח לשמוח, שהלא נתברר עניין בתורה לאשורו, והדבר מביא לשמחה גדולה.

ואף על פי כן, מצווה משנתנו "בנפול אויבך אל תשמח". שכן, כאשר מרגיש שהשמחה היא מחמת "בנפול אויבך", אות הוא שאינו שמח על התורה שנתבררה אלא על כשלונו חברו.

עוד זאת, שבאמת אין כלל עניין של "בנפול אויבך":

הלא "אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב), וגם לאחר שהלכה למעשה נפסקה כפי דעה אחת, הנה גם הדעה

המנוגדת היא חלק מתורת ה', ואי אפשר לומר עלי' "בנפול אויבך", שכן דעה זו לא "נפלה" ועודנה חלק מהתורה, ואם מרגיש הוא שניצח את החולק עליו וסברתו "נפלה" לגמרי, אות הוא שאינו עסוק באמת לגלות ולברר את חכמתו של הקב"ה שבתורה.

ואם מרגיש הוא "בנפול אויבך", הרי זה משום ששמחתו היא בניצחון על חברו ולא בבירור ההלכה.

אמנם, לכאורה יש למצוא מקום והצדקה לשמוח על "נפילת" הדעה השני':

הלא הזולת ניסה לטעון שדעתו היא להלכה, ובנוגע לפסיקת ההלכה על כל פנים נדחתה דעת חברו, ונתבררה ההלכה האמיתית, ואם כן, בנוגע לפסק ההלכה יש כאן עניין של "בנפול אויבך", ויש לשמוח שנתבטל עניין שאינו אמיתי, כי פסיקת ההלכה כפי הדעה המנוגדת היא באמת נגד האמת.

על כך ממשיך הכתוב שמביא שמואל הקטן ומבאר את טעם הדבר "פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו", יתכן שמה שחבירו לא כיוון להלכה אין זה מחמת פגם שכלו וכיוצא, אלא מחמת עונש מלמעלה - "אפו" וכעסו של הקב"ה, שגרם לכך שלא יזכה לכוון להלכה האמיתית.

וממילא, אכן מותר לשמוח על בירור ההלכה, אבל אסור שתתערב בכך כהוא זה שמחה על כך שעל ידו בא לחבירו העונש שהי' ראוי לו.

ואם נפל בעניין זה ושמח "בנפול אויבך", עלול הדבר לגרום שהקב"ה יהפך את העונש כלפיו, "והשיב מעליו אפו" - "שישוב ממנו ויבאו אליך" (רש"י לאבות כאן. רע"ב ועוד).

וכאשר מתבונן בתוכן דברי שמואל הקטן, מגיע הלומד לידי כך שלא ישמח בנפילת חברו, אלא להיפך, "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה" (קידושין ל, ב), וכהנהגת

ב"ש וב"ה, שלמרות מחלוקותיהם "חיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו" (יבמות יד, ב).

"דצעי למהוי חסידא . . לקיים מילי דאצות"

ביאורים בשייכות "מילי דאבות" להנהגה דרפנים משורת הדין

שיהי' נוגע לו אך ורק אמיתתה של תורה

איתא בגמרא שהרוצה להיות חסיד יקיים מילי דאבות (ב"ק ל, א). ועפ"ז מובן שתוכן פרקי אבות הוא עניינים של מידת חסידות, לפנים משורת הדין. יש, אפוא, לבאר כיצד משנתנו תוכנה הוא "מילתא דחסידותא", אף על פי שהוא פסוק מפורש במשלי:

נתבאר במפרשי המשנה (ראה במדור עיונים) שהוראתו של שמואל הקטן מוסבת על הנלחמים במלחמתה של תורה, שעליהם להתעסק אך ורק בבירור חכמתו של הקב"ה ולא לרצות בנצחונם על ה"בר פלוגתא" שלהם (והפסוק במשלי מדבר באויב כפשוטו).

ועד כדי כך אמורים הדברים, שכאשר מנצח את חברו בפסק ההלכה, לא ירגיש כלל שיש כאן עניין של "בנפול אויבך", אלא רק בירור עניין בתורה – חכמתו של הקב"ה.

אמנם, דבר זה, שלא ירגיש כלל הניצחון על חברו, קשה מאוד, ולזה צריך להיות בהתבטלות עצמית עצומה, שאינו מרגיש כלל את מציאות עצמו, וצריך שיהי' נוגע לו אך ורק אמיתתה של תורה, באופן שכל לימודו ועמלו בתורה הוא רק לבירור חכמתו ית' בלי לערב בזה כלל מציאותו שלו.

ועל כן נחשב הדבר בין "מילי דחסידותא" שאי אפשר לדרשם משורת הדין. ואכן מצינו שבגלל הקושי שבדבר הוצרך רבי נחוניא בן הקנה להתפלל ע"ז בכל פעם שלמד ש"לא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם" (ברכות כח, ב).

דרך ישרה

הוראות בעבודת ה' ממאמרי התנאים בפרקי אבות

מדוע "והשיב מעריו אפו"?

יש לבאר את אשר יש ללמוד מדברי שמואל הקטן בעבודת קירובם של בני ישראל לתורה ומצוות:

"אויבך" אינו מי שאורב לו ומבקש רעתו, אלא הוא נקרא אויב רק להיותו רשע, שמצוה לשנאתו (פסחים ק"ג, ב). וגם על יהודי כזה נאמר, שכאשר הוא במצב של "בנפול", יתכן שהוראה יתעורר בשמחה על מפלתו, ועל כך מורה שמואל הקטן "אל תשמח"! עליך להתעורר עליו ברחמים, לומר עבורו פרק תהילים ולהתפלל שישוב בתשובה!

על הוראה להתבונן אילו הי' מדובר לא על הזולת כי אם עליו בעצמו, שהי' נמצא במצב נחות כזה של "אויבך" – הרי בוודאי לא הי' ממתין שיגיע לו עונש ומפלה מלמעלה, אלא הי' מזדרז לתקן מעשיו ולשוב בתשובה, וכך צריך לנהוג גם בזולתו.

יתר על כן:

ידועה תורת הבעש"ט (כתר שם טוב הוצאת קה"ת הוספות סק"ב ואילך), שכאשר נמצא האדם במצב בלתי רצוי ורצים לפסוק דינו, מראים לו יהודי שנמצא במצב דומה, וכאשר הוא מביע דעתו עליו, פוסקים עבורו כפי שהוא עצמו פסק על חברו.

וממילא, כאשר שמח במפלת חברו, הרי "והשיב מעריו אפו" – הקב"ה מעביר את המפלה אליו, שהרי הוא עצמו פסק שבמצב זה מגיע עונש זה.

והוראת שמואל הקטן היא, שכאשר רואה את חברו במצב בלתי רצוי, עליו להתבונן בכך שהוא עצמו נמצא במצב מצב זה, וממילא עליו להתבונן בדרכי התיקון למצב זה ולתקן גם בעצמו, ובודאי אין לו לשמוח במפלת הרשע.

הוא הי' אומר

הקשר בין מאמר המשנה להתנא שאמרו

"רפי שהוא מקטין עצמו"

השייכות בין מאמר שמואל הקטן למהותו הכללית פשוטה ומובנת:

איתא בירושלמי (סוטה פ"ט הי"ג) "למה נקרא שמו קטן לפי שהוא מקטין עצמו", והיינו שהי' עוסק בעבודת ההתבטלות העצמית, שלא להרגיש כהוא זה התנשאות וחישיבות עצמית, וממילא הי' רגיל על לשונו מאמר זה שתוכנו הוא הלימוד מתוך רצון להגיע לאמיתות התורה, ולא נצחון דעתו על דעת חברו.